

FOTO: DOLPH KESSLER

Een wandeling op Jan Mayen

Wie bekommert zich om een natte sok als hij op Jan Mayen kan landen?! Gerrit Jan Zwier beschrijft zijn bezoek aan een afgelegen pooleiland met een barre historie.

Het lijkt wel of we in een vulkanisch fantasielandschap terecht zijn gekomen: we worden omringd door grillige bruine en rode rotsformaties die met slordige hand op een bodem van zwart zand en keien zijn neergekwakt. Het strand is bezaaid met gebleekt drijfhout. Tussen de keien steken steenbreek en gletsjerranonkel hun witte en rode bloemkopjes op. Uit ervaring weten ze dat de arctische zomer op Jan Mayen maar van korte duur is.

Een dag eerder was de eerste landingspoging op het eiland bijna geheel mislukt. Vanaf het goede schip de Plancius waren de eerste rubberboten al richting kust vertrokken, op weg naar het Noorse weerstation, de enige bewoonde plek op Jan Mayen. Toen ik met de derde boot vertrok, merkte ik dat er een behoorlijke deining stond. De golven tooiden zich met witte kopjes. In de verte zag ik hoe slierten mist langs steile bergwanden omlaag zakten naar een loodgrijze zee. Daarna kreeg

de roerganger het bericht dat hij terug moest keren. Einde landing. Bij de baard van Donar! Wie bekommert zich om een natte sok als hij op Jan Mayen kan landen?! vroeg ik mij af.

Dit was me eerder overkomen. Een paar jaar geleden maakte ik met een Russisch schip een tocht langs een hele reeks belangwekkende eilanden in diepzuidelijke wateren – de Falklandeilanden; Zuid-Georgië, het eiland van de koningspinguïns; het legendarische Tristan da Cunha; Sint Helena en niet te vergeten Bouvet, een Noorse zeevulkaan, een wit stipje in een eindeloze oceaan. Ook destijds dreigde steeds dat een landing werd uitgesteld of zelfs helemaal afgeblazen. Nu eens was de zee te ruw, dan weer zag de zee er te onvriendelijk uit. Gelukkig zette ik uit-

Een fantasielandschap van lava en tufsteen, het strand bezaaid met drijfhout

eindelijk toch voet op het meest afgelegen onbewoonde eiland ter wereld, zoals eilandgekken Bouvet graag noemen. Destijds schreef ik dat een landing op Bouvet niets maar dan ook niets te betekenen had, maar dat ik het voor geen goud had willen missen.

Pooleiland

Het ging mij ditmaal allereerst om Jan Mayen, al deed de Plancius ook North Rona aan, een verlaten eilandje van de Buitenste Hebriden – een steil oplopend, groen rotsblok met een wit vuurtorentje, waar grote jagers op je neerduiken. En daarna Mykines op de Faeröer, waar ik lang geleden een stormachtige week had vastgezeten, ook een steil, groen plateau, met een bij mooi weer vriendelijk ogend dorpje dat nu vooral uit vakantiewoningen bestaat. Het einddoel is Spitsbergen.

Jan Mayen ligt op 71 graden NB, 600 kilometer ten noorden van IJsland, tussen Groenland en de Lofoten, en buiten elke scheepvaartroute. Niemand gaat naar dit pooleiland, afgezien van een doodenkel schip dat juist buitenposten opzoekt. Eeuwen geleden, toen walvistraan nog een belangrijke brandstof was, lag dat anders. Hoewel Willem Barentsz en zijn mannen al hadden laten zien dat je beter niet in de poolstreken kunt overwinteren, waren de Nederlanders hardleers. Zowel in Smeerenburg als op Jan Mayen probeerde men af en toe de lange noordelijke winter te overleven. Dat liep geregeld faliekant verkeerd af.

Afgelegen eilanden spreken tot de verbeelding. De verbeelding van romantici slaat er zelfs vaak van op hol. 'Eilanden zijn onweersstaanbaar', schrijft Jan van de Vegt in *Aan de rand van de zee*, een reisboek over de Hebriden. Binnen deze breed uitwaaierende archipel liet hij zich betoveren door het ene stenige eiland na het andere. Hij spreekt van 'eilandkoorts'. 'Wie die aantrekkingskracht eenmaal heeft ondervonden, blijft aan de gang, want het ene eiland lokt het andere uit.' Het zou kunnen dat wij een archetypische drang hebben om de zee, 'het grote symbool van geboorte en sterven', over te steken, mijmert

Van de Vegt. Nu eens is het een dodeneiland, dan weer een paradijs waar men eeuwig jong blijft. Eilanden zijn nu eenmaal, 'spinsels van mythen en sagen'. Naast alle spinsels is er de schoonheid van de zee, het schuim van de branding en vooral die onbekende kustlijn.

Barre historie

Toen ik op de kade van Vlissingen op de Plancius wachtte, daalden twee vreemde figuren de loopplank af – een bejaarde man met sneeuw wit haar en een monocle, en een kale Schot op leeftijd met een groene kilt aan. Carnaval was toch al lang voorbij? In welk stripverhaal was ik verzeild geraakt? Was het wel verstandig op dit narrenschip in te schepen? De man met de monocle bleek de 'expeditieleider' te zijn – een nogal weidse benaming voor een cruiseleider op een toeristenboot. Hij ontpopte zich als een tamelijk zelfingenomen Cambridge man, een soort kruising van inspecteur Morse (al kwam die uit Oxford) en kapitein Haak. Aangezien Engeland een klassenmaatschappij is, viel hij niet goed bij de vele 'gewone' Engelsen aan boord. Zelf was ik na een paar dagen vooral bang dat hij bij een beetje zeegang of na te veel borrels aan de scheepsbar elke landing op welke kust dan ook zou aflasten.

Gelukkig zetten de *zodiacs* ons de volgende morgen over een gladde zee aan land in de Walrusbaai. En ineens waait er weer een blad-zij uit een vaderlands geschiedenisboek open, met haast vergeten woorden als Noordsche

Compagnie, fluitschip en 'afspekken'. Op een heuveltje voor een bergkam staat een kruis op het graf van 'dappere' Hollandse mannen die hier eeuwen geleden zijn omgekomen. Vermoedelijk gaat het om Outgert Jacobsz van Grootebroek en zijn zes collega's, die in 1633 in dit oord werden achtergelaten om de traanovens te bewaken die anders door andere walvisjagers zouden worden gestolen. De poolnacht duurde vijf maanden. Scheurbuik en de genadeloze kou werden de overwinteraars fataal. Toen hun Nederlandse collega's in de vroege zomer van 1634 aan land gingen, troffen zij daar bij de man die het laatst was gestorven een dagboek vol ellende aan. Het zou niet de laatste keer in de geschiedenis zijn dat men een dagboek aantreft bij het ontzielde lichaam van een man die door de poolkou werd geveld.

'Als wackere kooplieden, altijd kloek op 't gewin' hadden de heren van de Compagnie voorgesteld 'eenige scheepsgasten' op 'Mauritius' – waarmee wel degelijk Jan Mayen werd bedoeld – te laten overwinteren. Er werd een houten huis gebouwd en een magazijn met voedsel voor negen maanden, waaronder citroensap en rozijnen tegen de scheur-

Het ontluikende groen tussen de grijze kiezels op het strand geeft nog wat kleur.

Kruis op het graf van Outgert Jacobsz van Grootebroek en zes andere Hollandse walvisjagers, die hier in 1633 overwinterden en allen omkwamen in de barre kou.

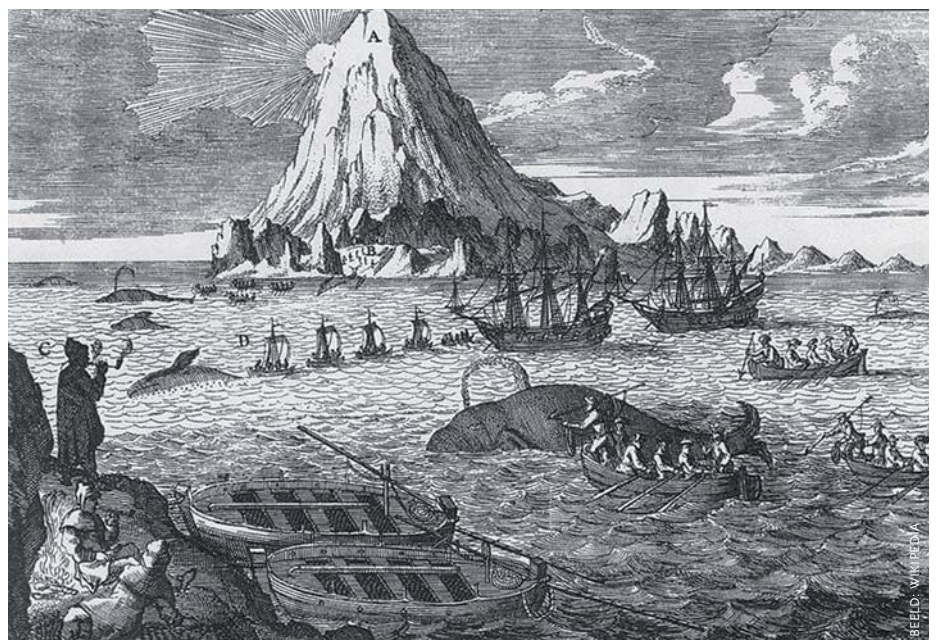

Het eiland is genoemd naar Jan Jacobsz May die op zoek was naar nieuwe walvisgronden

buik. Het mocht niet baten. De Engelsen hadden de gewoonte om voor dergelijke riskante ondernemingen gevangenen in te zetten die zo hun straf konden afkopen. Het schijnt dat Nederlandse struikrovers en moordenaars zich liever meteen lieten op-hangen.

Walvisvaarders

Jan Mayen is vernoemd naar Jan Jacobsz May, die in opdracht van de Noordsche Compagnie op zoek was naar nieuwe walvisgronden. Op Spitsbergen, waar de Engelsen en Nederlanders elkaar in de haren zaten, liepen de vangsten steeds verder terug. Niet May, maar Henry Hudson, die zijn naam zou verbinden

Gravure uit de 18^e eeuw met Nederlandse walvisvaarders jagend op Groenlandse walvissen bij Jan Mayen. Op de achtergrond is de Beerenberg te zien.

Meestal hult de beruchte Beerenberg zich in een mantel van mist – even komt hij in zicht.

FOTO: DOLPH KESSLER

aan de imposantere Hudson Bay en de winstgevendere Hudson Bay Company, was (in 1607) waarschijnlijk de ontdekker van het eiland. Maar dankzij May kregen de walvisvaarders er een tweede Spitsbergen bij, waar honderden zeelui de walmende traanovens verdroegen, omdat die zo heerlijk naar geld stonken.

Tot in de 20^e eeuw bleef het eiland *terra nullius*, land dat door geen enkele natie werd opgeëist. Toen bedachten de Noren een list, bouwden een weerstation op niemandsland en beweerden daarna dat een goede weersvoorspelling voor Noorwegen uitermate belangrijk was. In 1929 lukte hen wat met Spitsbergen niet echt wilde lukken: een volledige annexatie. En aangezien het moederland nog steeds op walvissen jaagt, of beter: op walvisjes (dwergvinvissen), is de oude connectie tussen Jan Mayen en de walvisvangst niet verbroken.

Op de kaart komen we het woord 'Briellertarnet' tegen, de Brielse Toren, zo genoemd naar de stompe kerktoren van Den Briel. Aan

Jan Mayen is ontstaan op een breuk in de aardkorst, waar met tussenpozen nieuw materiaal omhoog komt

de zeekant staat wel een opvallend natuurlijk bouwwerk van lava, maar stomp zou ik het niet willen noemen. Net als IJsland dankt Jan Mayen zijn ontstaan aan een breuk in de aardkorst, die het land boven de zee met onregelmatige tussenpozen van nieuw materiaal voorziet. Vlak bij de toren bevindt zich een broedplaats van de kleine alk, een vogel met een sneeuw witte buik en een zwartbruine kop. Niet alleen vliegen de alkjes als bijenzwermen naar en van de broedplaats, ze produceren daarbij ook een luid en vreemd gebrom en gesnater.

Een dag later verplaatsen wij ons van Zuid-Jan naar Noord-Jan, zoals de twee eilandhelften heten die door een smalle landstrook zijn verbonden. De vraag is nu: zullen wij de beroemde Beerenberg uit de wolken tevoorschijn zien komen? Meestal immers hult de berg zich in een mantel van mist. Onze expeditieleider wil er een borrel onder verdedden dat hij onzichtbaar zal blijven. 'Mag die borrel ook een beerenburg zijn?' luidt de gevatte opmerking van een Nederlandse passagier.

Het blijft lang spannend, maar eindelijk steekt de vulkaan zijn witte top even boven de mist en wolken uit. In de lounge wordt 's avonds een borrel geschonken, al is het jammer dat er geen beerenburg aan boord is. •

Dit is een voorpublicatie uit *Altijd Noorwegen*, dat eind maart 2012 bij Atlas verschijnt.

Meer informatie: info@belugareizen.nl